

OLTEAN Sándor

PhD-hallgató

**Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar,
Földtudományok Doktori Iskola, Geopolitikai Program,
Pécs**

PhD student

**University of Pécs, Faculty of Natural Sciences,
Doctoral School of Earth Sciences Geopolitical Program,
Pécs, Hungary**

email: oltean.sandor@gmail.com

**AZ EU ÁLTAL KÍNÁVAL SZEMBEVETETT
KERESKEDELMI VÉDINTÉZKEDÉSEK
GEOÖKONÓMIAI JELENTŐSÉGE**

**THE GEOECONOMIC IMPORTANCE OF TRADE
DEFENCE MEASURES INTRODUCED BY EU AGAINST
CHINA**

ABSTRACT

The ongoing power shift from the Euro-Atlantic area to Asia, especially to China, is one of the most important characteristics of the transforming world order. This process is also associated with strong trade and investment relationship between the parties. Bilateral trade is interfered by the unfair trading practices of Chinese companies, therefore, in response the EU applies a series of trade defense measures. However, it must be mentioned that these instruments of EU are country neutral and are not targeting only China. In many cases, there is a legitimate demand from the European integration to tackle the subsidies and unfair competition practices of third country enterprises. The paper analyses the geoeconomic significance of the duties imposed by the EU, mainly on raw materials. The fact that the geoeconomic rivalry and protectionism are returning on the stage of

international trade relations gives further relevance to the topic. Present work can be classified as a business geoeconomical analyses within the rapidly expanding geoeconomical scientific literature. Between November 2014 and December 2018, the EU initiated a total of 170 trade defense investigations, and in 95 cases duties were imposed. Nonetheless, it can be concluded, that at the same period, most duties introduced by EU were imposed against China. Among these measures several sectors are concerned within many have great importance to European industrial production, such as iron and steel, mechanical engineering, electronics and chemical industry.

Kulcsszavak: kereskedelem, geopolitika, geoökonómia, védintézkedések, EU-Kína

Keywords: trade, geopolitics, geoeconomics, trade defence measures, EU-China

1. Bevezetés

Jelen tanulmány az Európai Unió által alkalmazott kereskedelmi védelmi intézkedések geoökonómiai relevanciájára kíván rávilágítani, a kínai vállalatokkal szemben kivetett vámokra koncentrálni. A reláció kiválasztásában nem az általános kereskedelmi és beruházási kapcsolatokról következő sajátosságok játszanak szerepet, sokkal inkább az a kvantitatív vizsgálatokra alapozó kimutatás, amely szerint uniós részről Kínával szemben kerül a legtöbb defenzív kereskedelmi intézkedés bevezetésre. Kutatásom tehát a kereskedelmi kapcsolatok egy részterületére fókuszál, amely nem más, mint a kereskedelmi védelmi intézkedések vagy más néven piacvédelmi intézkedések szakterülete. A jelen munka leginkább Bernek (2018)¹ monográfiájában üzleti geopolitikaként meghatározott aldiszciplínához sorolható. Figyelembe véve a fogalommeghatározásból eredő sajátosságot, kiemelő, hogy elsősorban vállalati stratégiák játszanak szerepet ezen intézkedések mérlegelése során, ugyanakkor azok nem függetleníthetők teljes mértékben az Európai Unió geostratégiájának gyakorlati megvalósításától. A gyakorlati geostratégia alkalmazása biztosítja az Európai Unió számára a geoökonómiai háttér és továbbra is érvényes a gyakran megfogalmazott kritika, amely szerint az EU „gazdasági óriás és politikai törpe”. Elemelve a Bruegel Intézet (2019)² által készített tanulmány megállapításait, az integráció gazdasági teljesítménye nagy mértékben függ a globálisan érvénye-

sülő stabil kereskedelmi kapcsolatoktól, így az előző kritikát akár úgy is át lehetne fogalmazni, hogy „kereskedelmi óriás és politikai törpe”. Annak ellenére, hogy a „Nyugat” folyamatosan veszít a geopolitikai súlyából és dominanciája egyre inkább kétségbe vonható az 2. táblázatban feltüntetett teljes kereskedelmi forgalom adatai alapján megállapítható, hogy az Európai Unió továbbra is globálisan a legmeghatározóbb szereplő a feldolgozott termékek és szolgáltatások összesített adatait tekintve. Ahogy azt az Európai Parlament (2019)³ a világkereskedelem trendjeit összegző tanulmányában megállapítja, az Európai Unió változatlanul a világ legnagyobb integrált gazdasági térsége.

A geoökonómia fogalmi meghatározásának részleges kifejtésével és annak a kínai geoökonómiai gyakorlat néhány jellemzőjének ismertetésével azt szeretném bizonyítani, hogy a kereskedelmi stratégiák implicit módon ugyan, de részét képezik a geoökonómiának. Ebből pedig az a dedukció is levezethető, hogy a kereskedelmi védintézkedések, mint kereskedelempolitikai eszközök is a geoökonómiai diskurzus kutatásának tárgyát képezhetik. Érdemes megjegyezni, hogy bár első gondolatra úgy tűnhet, hogy protekcionista eszközökről van szó, amelyek a szabad kereskedelem ellen hatnak, a piacvédelmi intézkedésekre sokkal inkább szabályozó eszközökként kell tekinteni. Azok egyik létjogosultságát az adja, hogy a szabadkereskedelem abban az esetben kedvező a résztvevők számára, amennyiben az tisztességesen és korlátozásmentesen zajlik.

A tanulmány főként statisztikai adatok és kimutatások, illetve szekunder források alapján ad választ arra, hogy a védintézkedések eredményeként kivetett vámoknak van-e geoökonómia jelentősége. Maradékalan kifejtésére a nemzetközi kereskedelmi rendszer behatóbb vizsgálatára lenne szükség, amelyre a tanulmány terjedelmi korlátai miatt nincs mód. A tágabb értelemben vett kereskedelmi stratégiákon belül ezen szűk részterületnek a vizsgálata azonban adalékként szolgálhat a kereskedelmi kapcsolatok néhány jellegzetességének megértéséhez. A kutatási kérdést relevánssá és aktuálissá teszi Kína világgazdasági, világpolitikai és geopolitikai-geoökonómiai felemelkedése. A felemelkedésnek sajátosságai közé tartozik, hogy Kína a világ termelési bázisává vált és a világgazdasági növekedés egyik fő hajtóereje, amelyben a kínai vállalatok jelenetős szerephez jutnak, miközben számottevő felesleges termelési kapacitással rendelkeznek.

2. A geoökonómia meghatározása Kína példáján keresztül

A geoökonómia, mint fogalom, ismertetése annak heterogenitása, illetve pontos definíció hiányában szükségszerű. A geopolitika tudományának hidegháború utáni evolúciójának részét képezi a geoökonómia is, ahogy erre Szilágyi (2018) is rámutat a tudományterület fejlődését bemutató áttekintő munkájában. Megjegyzendő, hogy a geoökonómia a tudományos és a féltudományos körökben egyaránt nagy népszerűségnek örvend pontos meghatározás hiányában is. Bernek Ágnes⁴ szerint a geoökonómia fogalmi meghatározása nem tekinthető egységesnek és azt a geopolitika részeként sorolja be. A fogalmat először Edward Luttwak használta⁵, a későbbiekben pedig Pascal Lorot is kutatási területként választotta. Luttwak különbséget tesz a kereskedelmi protekcionizmus és a geoökonómia között, azonban mindkettő a kereskedelmi és iparpolitika egy típusával azonosítja a geoökonómiát. A képlékeny meghatározás ellenére, a teoretikusok fogalmi lehatárolásának metszetét jelenti az a körülírás, amely szerint a geoökonómia nem más, mint a „nagyhatalmi érdekérvényesítés gazdasági eszközökkel”.

1. táblázat A kereskedelem pozitív és negatív aspektusai

	Pozitív	Negatív
Kereskedelem	<ul style="list-style-type: none"> • Hozzáférés biztosítása • Szabadkereskedelmi egyezmények • Kormányzati vásárlások 	<ul style="list-style-type: none"> • A hozzáférés megtagadása és szankciók • Embargók és bojkottok, valamint kvóták • Támogatások • WTO vitarendezés

Forrás: Világban és IMF adatai alapján saját szerkesztés

Wigell és szerzőtársai (2019)⁶ meghatározása szerint a geoökonómiai a hatalmi viszonyok egy formája. Az EU és Kína közötti kapcsolatrendszer vizsgálatának szempontjából is jelentőséggel bírhat, hogy a szerzők szerint a Kína általi szövetségépítések érdekében leggyakrabban használt geoökonómiai eszközök a pénzügyek, a beruházások és a kereskedelem. Kína tehát a kereskedelempolitikája által rendelkezésére álló eszközöket aktívan használja a gazdasági érdekérvényesítés maximalizálására. Ez alátámasztja azt jellemzőt, amely szerint az államok a hatalmi politikájukat egyre inkább gazdasági eszközökön keresztül gyakorolják. Ennek példaként többek

között Kína azon gyakorlatát említi meg, amely szerint a szövetségépítéshez és a politikai befolyásának terjesztéséhez a kereskedelempolitikáját, a pénzügyi eszközeit és a stratégiai beruházásokat használja. Az eszköztár további részét képezhetik az állami tulajdonú bankok és az állami többségtulajdonú vállalatok is. Megállapítható, hogy az aszimmetrikus kereskedelmi kapcsolatok kiépítésével a kereskedelem egyfajta geostratégiai eszközzé alakítható át. Ebben az értelmezésben a geoökonómia bizonyos fokig kiegészíti a katonai hatalmat. Ami bizonyos, hogy a geoökonómia nem egyszerűen a merkantilizmus újjáéledését jelenti. A geoökonómia és a geopolitika ugyanannak az érmének a két oldalaként is felfogható, ugyanis a gazdasági hatalom alapvetően három összetevőn múlik: a piacokon, az erőforrásokon és a szabályokon, amelyek befolyásolják a nemzetközi gazdasági interakciókat. Fontos látni, hogy a geoökonómia egyszerre egy stratégiai gyakorlat és egy elemzési keretrendszer is.

Blackwill és Harris (2016) ⁷a geoökonómiát a következőképpen definiálják: *„a gazdasági eszközök használata a nemzeti érdekek előmozdítása és védelme érdekében, hogy előnyös geopolitikai eredményeket érjenek el”*. Ez a meghatározás nem mond ellent a korábbinak, csupán más szempontokat is beemel a vizsgálati körbe. Amellett érvelnek, hogy a geoökonómia az államközi kapcsolatokban egyre nagyobb teret nyer. Arra keresik a választ, hogy a geoökonómiának mik a modern eszközei. Úgy látják, hogy a mai piacok mélyebbek, gyorsabban változnak és integráltabbak, mint bármikor. Egy új diplomáciai eszközként jellemzik a globálisan is versenyképes állami tulajdonú vállalatokat. A geoökonómia eszközeit többek között a következő eszközökkel azonosítják: kereskedelempolitika, beruházáspolitiká, gazdasági szankciók, kiberszféra, segélyezéspolitika, monetáris politika valamint energia és nyersanyagok politikája.

Kean Fan Lim⁸ geoökonómiai tárgyú cikkében Kína növekvő geoökonómiai befolyását emeli ki. Jellemezve a geoökonómiai sajátosságokat, amelllett érvel, hogy a jövő földrajzi középpontja Kelet-Ázsiára és Kínára helyeződik át. Ez többek között a növekvő kínai működőtőke kiáramlásban is megmutatkozik, valamint abban a fontos aspektusban, hogy egyre hatékonyabban éri el a számára fontos stratégiai jelentőségű piacokat. A globális expanzióban a kínai állami vállalatok is részt vesznek és a szerzők szerint a kínai kormány összességében egyfajta neomerkantilista politikát folytat.

Roberts és szerzőtársai (2019)⁹ a nagyhatalmi rivalizálás egy új korszakaként írják le a mostanit, amelyet geoökonómiai világrendként jellemeznek. Értelmezésük szerint a nagyhatalmak közötti rivalizálás a gazdasági eszközökkel történik a hatalmi célok elérése érdekében. Véleményük sze-

rint mindez a biztonsági és a gazdasági kérdések összekapcsolásához vezet, amely pedig a nemzetközi kereskedelmi és a beruházási intézményrendszer megváltozásához vezethet. Érvelésük szerint a hidegháborút követő nemzetközi gazdasági rendben a biztonság, a nemzetbiztonság nem kapcsolódott össze a gazdasággal, illetve a gazdaságbiztonsággal. Az új geoökonómia világrend sajátossága, hogy a gazdasági egymásra utaltságra az államok gyakorta fenyegetésként tekintenek.

Dee és Mortensen (2014)¹⁰ szerint kétségtelen, hogy Kína egy geopolitikai értelemben vehető nagyhatalom és a legjelentősebb kereskedelmi hatalmak egyike. Ahogy az az 1. táblázat adatai alapján egyértelműen látszik kereskedelmi értelemben a triász az EU, Kína, illetve az Egyesült Államok. Az adatok alapján egyértelműen látszik az USA hagyományos importorientáltsága, és Kína exportjának túlsúlya is kivehető.

2. táblázat: A nemzetközi kereskedelmi forgalom és a nemzetközi kereskedelem legfontosabb szereplői

	Export	Import	Teljes forgalom
Kína	1,9	1,4	3,3
USA	1,3	2,0	3,3
EU	5,2	5,1	10,4
Világ	15,5	15,7	

Forrás: Bruegel Intézet a Nemzetközi Kereskedelmi Központ, valamint az Eurostat adatai alapján (2019)

Egybehangzóan több szakértő is leírja, hogy a 21. század multipoláris hatalmi rendszerében kevésbé a katonai kemény hatalom, mint inkább a globális vásárlóerő-paritáson mért GDP számít, emellett a globális piacokból, a nemzetközi kereskedelemről való részesedés és a potenciális demográfiai és gazdasági növekedés a mérvadó. A témánk szempontjából releváns, hogy Kína politikai, gazdasági gyakorlatán keresztül megfogalmazott geoökonómiának a fogalmi meghatározásaiban visszatérő a kereskedelem és a geoökonómia kapcsolatára való utalás. Leonard (2016)¹¹ három olyan területet jelöl meg, amelyeken az államok közötti konfliktusok megjelennek, ezek a gazdaság, a nemzetközi intézmények és az infrastruktúra. Szerinte a nemzetközi kapcsolatok megértésének kulcsa nem más, mint a kölcsönös függés, amelyben azok a dolgok, amelyek eddig összekapcsolták a világot, egyre inkább fegyverként használhatóak. Az egyes geopolitikai elemzések-

ben és a geoökonómiában is megjelenő tényezők többek között a terület, a népesség, a gazdasági teljesítmény, a természeti kincsek és a katonai kapacitás. Az Európai Unió ezen tényezők alapján ha a klasszikus geopolitika területén nem is, de a geoökonómiában kiemelkedő teljesítményt tud nyújtani. O'Rourke (2007)¹² amellett érvel, hogy a kereskedelem úgy érthető meg, mint egy katonai vagy politikai egyensúly a versengő hatalmak között.

Összegezve a fogalmakat megállapítható, hogy a geoökonómia fogalmának részét képezi a kereskedelempolitika is. Wruuck (2015) szerint napjainkban olyan gazdasági szereplők felemelkedésével, mint Kína vagy éppen Oroszország, megújulnak azok a viták amelyek szerint a politikai és a gazdasági nyitottság milyen mértékig kell, hogy együtt mozogjanak és hogy a különböző belső intézményrendszerrel rendelkező országok mennyire tudnak hatékonyan együttműködni a nemzetközi kereskedelmi rendszer keretein belül.¹³

3. Uniós piacvédelmi intézkedések nemzetközi kitekintéssel

Az Európai Bizottság Kereskedelmi Főigazgatóságának honlapján¹⁴ szereplő információknak megfelelően a piacvédelmi intézkedések három fő típusa az antidömping vám, a támogatásellenes vám, illetve a védintézkedés. Dömping esetén a harmadik, unión kívüli országból származó gyártók a hazai eladási áraknál és az előállítási költségeknél alacsonyabban adják el a termékeiket az uniós piacon. Amennyiben ez bizonyítékokkal alátámasztható, úgy az Európai Bizottság végrehajtási eljárás keretében, a vonatkozó eljárási szabályok betartásával antidömping vámot vethet ki az érintett országok vonatkozásában. A támogatásellenes vámok kivetése során a vizsgálat annak megállapítására irányul, hogy a harmadik országból származó vállalatok előnyhöz jutása, nagyobb piaci részesedés szerzésének és a nekik nyújtott származási ország által nyújtott támogatás között ok-okozati kapcsolat áll fenn. Amennyiben bebizonyosodik a vizsgálat során, hogy pénzügyi támogatás, kedvezményes kölcsönök és egyéb olyan támogatások segítségével jutott előnyhöz az adott vállalat, úgy támogatásellenes vám vethető ki, a károkozás felszámolása, illetve megelőzése érdekében. Harmadik eszközként az Európai Bizottság a hirtelen, előre nem látható importnövekedés kivédésére védintézkedést vezethet be. A védvám célja, hogy az uniós ipar számára átmeneti védelmet nyújtson. Mindhárom eszköz közös jellemzője, hogy védi az uniós gyártókat és felhasználókat a tisztességtelen kereskedelmi verseny hatásaitól. Techni-

kailag az antidömping vámokat a külföldi országok vállalatainak importjára vetik ki. 2014 novembere és 2018 decembere között uniós részéről összesen 170 kereskedelmi védelmi intézkedéssel kapcsolatos vizsgálatot kezdeményeztek, amelynek eredményeként 95 esetben vetettek ki valamilyen vámot. Ugyanezt az időszakot vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb piacvédelmi intézkedés Kínával szemben került bevezetésre. Ezek között több olyan ágazat is azonosítható, amely a magyar ipari termelés számára is meghatározó jelentőségűek, úgy mint a vas- és acélipar, a gépgyártás, az elektronikai ipar és a vegyipar. Az Európai Unió részéről 2018 végén¹⁵ az EU-ban 93 végleges dömpingellenes intézkedés és 12 kiegyenlítő intézkedés volt hatályban, 45 vizsgálat volt folyamatban és 10 új vizsgálat indult meg. Emellett 3 védintézkedéssel kapcsolatos vizsgálatra került sor *erga omnes* jelleggel. Ugyanebben az évben az uniós exporttal szembeni piacvédelmi intézkedések száma 174 volt, amelyek közül a legtöbbet az Amerikai Egyesült Államok vezetett be (33), de Indiát követően (21) harmadik helyen Kína szerepel 18 intézkedéssel. Összességében az acélipar volt a leggyakoribb célpont.

Érdemes megemlíteni, hogy a 2016-ban modernizált uniós piacvédelmi intézkedések részeként már kvázi piacgazdasági országgént kezelik Kínát és jogtechnikailag nemzetközi adatokat használnak a piacvédelmi intézkedések kiszámításához szükséges adatokhoz. A modernizálást követően az első országjelentést az Európai Bizottság éppen Kínáról készítette¹⁶. A több mint 400 oldalas dokumentum hosszasan taglalja, hogy az egyes kulcsfontosságú és gyakorta a nyersanyagok szempontjából is fontos szektorokban az ország milyen pénzügyi ösztönzőket, kedvezményes hiteleket, kamatelengedéseket, földeket juttat a nem ritkán állami tulajdonba, vagy az állami befolyás alatt működő vállalatoknak. A dömping esetén hatalmas kapacitásokról is beszámol a dokumentum ezek alapján az ország a legtöbb szektorban messze felülmúlja a versenytársait. Ezek közé tartozik például a kiemelkedő acélgyártási kapacitása, amely jelenleg a világ acélgyártási kapacitásának a 60%-át is meghaladja és a világ nyersacélgyártásának pedig több, mint az 53%-át.¹⁷

A globális helyzetet elemezve a Global Trade Alert adatai¹⁸ alapján megállapítható, hogy 2008 óta összesen mintegy 14000 intézkedés került bevezetésre, amelyek valamilyen a külföldi kereskedelmi érdekeket sértenek. Ezek leggyakoribb formái a támogatások, a vámok vagy a beruházásokkal kapcsolatos diszkriminatív intézkedések. A kimutatás a piacvédelmi intézkedéseknél tágabb kategóriát jelentő, a kereskedelem

útjába álló vám és nem vámjellegű akadályok összesített csoportját foglalja magában.

3. táblázat: A kereskedelemre káros intézkedések kvantitatív kimutatása

	2016	2017	2018
USA	129	174	238
India	68	94	119
Kína	55	75	80
Németország	118	89	187
Franciaország	59	94	85

Forrás: Global Trade Alert

A védintézkedések vizsgálatakor mindenképpen említést érdemel, hogy annak elemzése jelentős részt összefügg azzal, hogy Kína a világ legjelentősebb exporthatalmává lépett előre. Egyszerre csatlakozott tehát a Világkereskedelmi Szervezethez (WTO) 2001. december 11-én egy katonai, geopolitikai és akkor még potenciális gazdasági szuperhatalom. Kína a világ legjelentősebb termelésű országává vált, az alacsony és a közepes áru termékek esetén pedig világegyetűvé. A csatlakozás idején még csak a 7. legjelentősebb exportőr és a 8. legjelentősebb importőr volt a nemzetközi árukereskedelmet tekintve, az azonban már akkor világossá vált, hogy a kínai gazdaságban jelentős szerepet játszó állami vállalatok kihívást jelentenek a kereskedelmi rendszer számára, azonban ezt még kezelhető mértékűnek gondolták és a csatlakozáshoz hozzájárult az EU és az Amerikai Egyesült Államok is. Napjaink helyzetképét vizsgálva megállapítható, hogy az EU erősíti kereskedelmi védelmi eszközrendszerét és a kereskedelmet szabályozó feltételeket és mindezt úgy próbálja végrehajtani, hogy ne veszélyeztesse a nemzetközi kereskedelmi rendszert és a kereskedelmi kapcsolatát Kínával.

Ahogy az a 4. táblázat adatai is mutatják a vámok hatására jelentős importcsökkenés figyelhető meg. A vámok legnagyobb számban az acéltermékekre kerülnek kivetésre, azonban a szektorális megoszlása meglehetősen heterogén. Egy újabb észrevétel a vámokkal kapcsolatosan, hogy tipikusan az ázsiai, illetve a jelentős termelők bázissal rendelkező országokra kerülnek kivetésre azok.

4. táblázat: A kivetett vámok hatékonysága

Érintett termék	Származási ország	Importcsökkenés a vámok kivetését követően
Alumínium radiátorok	Kína	-98%
Alumíniumból készült kerekek	Kína	-38%
Asztali és konyhai kerámiaárúk	Kína	-28%
Kerámialapok	Kína	-84%
Bevont papír	Kína	-99%
Új és újrafutózott gumiabroncsok	Kína	-81%
Acéltermékek	Több ország	-70%
Acéltermékek (a Juncker Bizottság alatt)	Több ország	-89%
Csemegekukorica	Thaiföld	-62%
Hőpapír	Dél-Korea	-91%

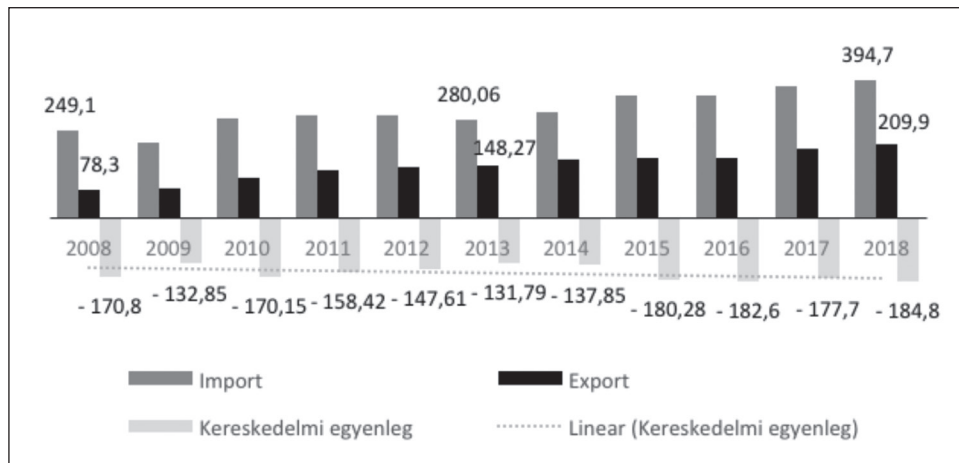
Forrás: Európai Bizottság, Kereskedelmi Főigazgatóság (DG Trade)

4. A kereskedelmi és beruházási kapcsolat néhány jellemzője

A bilaterális kereskedelmi kapcsolatok elemzése során röviden említést kell tenni a beruházási kapcsolatok alakulásáról is. Erre annak ellenére is szükség van, hogy a védintézkedések és a beruházási dinamika között nincs kimutatható korreláció, abból a megfontolásból kiindulva, amely szerint a vállalati geökonómia tanulmányozásához a háttérország kereskedelmi gyakorlatának ismertetése is elengedhetetlen.

Az Európai Parlament¹⁹ 2019 januári kimutatásában rávilágít, hogy a bilaterális kereskedelmi kapcsolatokhoz az USA és Kína közötti stratégiai versengést is vizsgálni kell, ugyanis a Trump-adminisztráció által folytatott erőteljesen realista és merkantilista új kereskedelempolitika az EU által preferált multilateralizmus gyengüléséhez vezet. Egyfajta EU-Kína-USA háromszög alakul tehát ki, amelyben egyre nehezebben tud lavírozni az EU. A teljesebb kereskedelmi képhez hozzátartozik, hogy az EU-nak az árukereskedelmet tekintve mintegy 176 milliárd eurós kereskedelmi hiánya volt Kínával szemben, miközben az uniós vállalatok jelentős piacrajutási akadályokkal szembesültek.

1. ábra: Kereskedelmi egyenleg az EU és Kína között (2008 és 2018 közötti időszakban, mrd euróban)



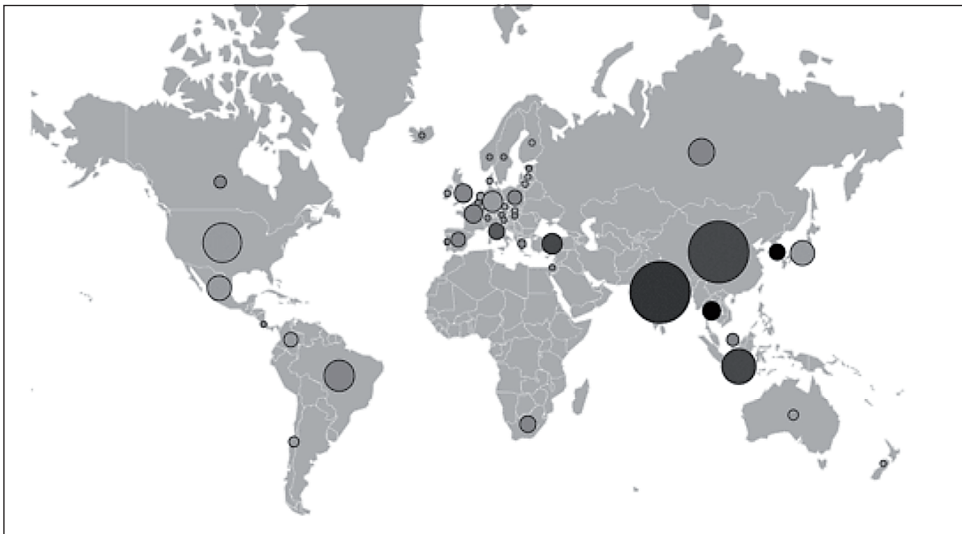
Forrás: saját szerkesztés az Eurostat adatai alapján

Az Európai Bizottság a kereskedelem és a beruházások útjában álló akadályokról szóló 2018-ra vonatkozó jelentésében²⁰, Kína átvette a vezetést és a legtöbb korlátozást vezette be az uniós exporttal és beruházásokkal szemben. Az Európai Parlament elemzésében²¹ szintén szerepel a kínai állami vállalatok és a támogatások kiterjedt mivolta. A Forbes Global 2000-es²² listáján a kínai vállalatok már megelőzik a jelentősebb uniós tagállamokból származó nagyvállaltokat. A kínai vállalatok az iparpolitikán keresztül, a támogatások által versenytársai lettek ebben az értelemben az európai vállalatoknak. Az Európai Parlament elemzése szerint növekednek a geökonómiai játszmák, amelyben egyfajta G-2 világ létrejötte sem kizárható, amelyben az USA és Kína játssza a főszerepet. De felvetődik az is, hogy ezt akár G-0-nak is lehetne nevezni, ahol nincs egyetlen ország sem, amely teljes mértékben meghatározza a világpolitika napirendjét.

Az Európai Parlament a világkereskedelem trendjeit összegző tanulmányában megállapítja, hogy az Európai Unió továbbra is a világ legnagyobb integrált gazdasági térsége. Rávilágít, arra, hogy Kína, illetve az Egyesült Államok nem különböztetik meg a gazdasági érdekeket a geopolitikai érdekektől, és megfigyelhető, hogy egyre inkább ezt teszi az EU is. Az EU stratégiai érdekei közé tartozik a szabályokon alapuló, szabad és tisztességes kereskedelem fenntartása. Így érdekében áll a multilateralizmus és a WTO működőképességének biztosítása és a kiterjedt szabadkereskedelmi hálózat fenntartása és bővítése. 1994-es létrejöttével, a WTO a

legfontosabb intézményét jelenti a nemzetközi kereskedelemnek, 2019-ben összesen 164 tagja van, akik lefedik a világkereskedelem mintegy 98%-át. A tanulmány négy jelentős folyamatra világít rá a világkereskedelemben: a globális értékláncok fejlődésére, a szolgáltatásKERESKEDELEM növekedésére (beleértve a digitális kereskedelmet és az e-kereskedelmet is), a beruházások növekedésére, illetve a fejlődő országok növekvő szerepére. A globális értékláncok elemzése alapján megállapítható, hogy azok jelentős részt az USA-ra, Kínára, illetve Németországra koncentrálnak, ezt követően Japán, Kanada, az Egyesült Királyság és Olaszország szerepel a sorban. A szolgáltatásKERESKEDELEM robbanásszerű növekedését jól jelzi, hogy az, mintegy 240%-kal növekedett a WTO létrejötte óta, azonban a közelmúltban már inkább jelentős csökkenést lehet megfigyelni. Az EU a legnagyobb FDI kibocsátó a világon.²³

2. ábra: SzolgáltatásKERESKEDELMi KorlátozottSági Mutató



Forrás: OECD – STRI Report

Kína a világ 2. legjelentősebb gazdaságává vált és ezzel párhuzamosan pedig egyre nagyobb szerepet szeretne betölteni a nemzetközi gazdasági kormányzásban is. 2018-ban Kína az EU 2. legfontosabb kereskedelmi partnere, Kína legjelentősebb kereskedelmi partnere pedig az EU, illetve az USA. A kereskedelmi kapcsolat jelentős és mindeket fél érdekében áll a nyitott és jelentős kereskedelmi kapcsolat. Sokat fejlődött, de Kína WTO csatlakozásával sem oldódott meg minden probléma. Továbbra is gondot

jelent, és az uniós vádak részét képezik a következők: az átláthatóság hiánya, a diszkrimináció a külföldi vállalatok ellen, az erős állami beavatkozás a gazdaságba, illetve a szellemi tulajdonjogok nem megfelelő védelme.

Kína a világon a legtöbbet exportál, bár ezzel párhuzamosan az importja is jelentős. Meghatározó többletet mutat a kereskedelmi mérlege. Ugyanez a kép az EU esetén meglehetősen kiegyenlített, azonban kis mértékben hiányos. Kereskedelmi szempontból tehát levonható az a konklúzió, amely szerint a három nagyhatalom Kína, USA és EU.

Az EU és Kína között a 2013-ban indult beruházási tárgyalások komplexek, többek között kínai részről a beruházásokkal szemben gőrdített akadályok, valamint a jelentős gazdaságba történő állami beavatkozás miatt. A piacgazdasági státuszhoz a legtöbb kritériumot ma sem teljesíti Kína. A tárgyalások lezárásának jelenlegi céldátuma 2020-ra tehető. A beruházási tárgyalásokról azért is érdemes szó ejteni, mert ez az a terület, ahol nagy valószínűség szerint a felek előrelépést fognak elérni a közeljövőben, mint ahogy már a földrajzi árujelzőkre vonatkozó megállapodás esetén történt. Az EU a korábban kialakított Kína stratégiájával összhangban tehát szorosabbra fűzné a beruházási kapcsolatait Kínával.

5. Összegzés

Összegezve elmondható, hogy az EU által bevezetett védintézkedéseknek van geopolitikai-geoökonómiai hatása. Tekintettel az EU kereskedelempolitikájának globális jellegére a defenzív kereskedelmi intézkedéseknek a hatása túlmutat azok valós reálgazdasági jelentőségén. Uniós részről elsődleges cél a kereskedelmi nyitottság megőrzése és az elköteleződés megerősítése, valamint a szabályokon alapuló tisztességes kereskedelmi rendszer fenntartása. A kereskedelempolitika területén kiemelten érvényes az EU-Kína kapcsolatot jellemző tételmondat, amely szerint a felek egyszerre együttműködési partnerek és rendszerszintű riválisok. Ajánlasként megfogalmazható, hogy továbbra is szükséges erősíteni az kooperációt a közös érdeklődésre számot tartó területeken. Alapfelvetésem, hogy a gyakran emlegetett hatalmi átrendeződéssel párhuzamosan „új geoökonómiai világrénd” is kialakulóban van. Ennek egyik sajátossága a nagyhatalmi rivalizálás, amelynek fő színtere az Egyesült Államok és Kína, azonban geoökonómiai értelemben ebben az Európai Unió is szerepet játszik. A luttwaki értelemben vett geoökonómia erőteljes visszatértéről lehet beszélni, amely szerint a gazdasági eszközök használata intenzívebbé válik a stratég-

giai célok elérése érdekében. Egyik feltételezésem a nemzetközi szakirodalom alapján, hogy ennek következtében a jogi eszközök és azok multilaterális intézmények is jelentős változásokon esnek át, amelyek a nemzetközi kereskedelmet és beruházásokat szabályozzák. Ez azzal is együtt jár, hogy az egyensúly a gazdaság és a biztonság között is jelentősen megváltozik, mégpedig, úgy, hogy egyre inkább a gazdasági szféra az egyes államok, integrációs blokkok biztonsági céljainak a részévé válik. A gazdasági interdependenciák és a kereskedelem útjába álló akadályok (vám jellegű és nem vámjellegű akadályok) lebontására *win-win* helyzetként kellene tekintsenek a felek, az ugyanis növeli a gazdasági hatékonyságot és hozzájárul a jólét fokozásához, a komparatív előnyök kihasználása mellett. A valóságban persze a gazdaság és a biztonság szférája nem volt teljes mértékben szétválasztható soha. Megállapítható tehát, hogy az uniós külkapcsolatok egyik legfontosabb eszköze a kereskedelempolitika és a szabadkereskedelmi elveket szem előtt tartó közös kereskedelempolitika elsődleges szerepet játszik az EU világgazdasági súlyának megőrzésében. Az EU-nak továbbra is figyelemmel kell lennie arra a tényre, amely szernit Kína kulcsfontosságú pozíciót tölt be a globális ellátási láncokban. Az ország a 2001-es Kereskedelmi Világszervezethez (WTO) történő csatlakozása óta számos reformot hajtott végre, csökkentette az általánosan alkalmazott vámok szintjét és a kereskedelmi korlátokat, de a kereskedelmi jellegű korlátozások még mindig jelentősek és jelen vannak, a nemzetközi szintéren a kereskedelmi protekcionizmus és a geoökonómiai viaskodások visszatértével egyidejűleg.

JEGYZETEK / NOTES

1. Bernek Ágnes (2018): Közép- és Kelet-Európa a 21. századi geopolitikai /geo-ökonómiai stratégiáiban 91-93. old.
2. Uri Dadush & Guntram Wolf (2019) The European Union's response to the trade crisis. Bruegel Institute.
3. Európai Parlament (2019): Free trade or geo-economics? Trends in world trade.
4. Bernek (2018) 80-85. old.
5. Szilágyi István rámutat, hogy a kifejezést először Jacques Boudeville használta 1966-ban a Problems of Regional Economic Planning című művében
6. Wigell, Mikael & Scholvin, Sören & Aaltola, Mika (2019): Geo-Economics and Power Politics in the 21st Century. The Revival of Economic Statecraft
7. Blackwill, Robert, & Harris, Jennifer (2016): War by Other Means: Geoeconomics and Statecraft. Cambridge University Press.
8. Lim, Kean. (2010): On China's growing economic influence and the evolution of variegated capitalism. Geoforum. 41. 677-688. 10.1016/j.geoforum.2010.04.003.
9. Roberts, Anthea and Choer Moraes, Henrique and Ferguson, Victor, Toward a Geoeconomic Order (May 16, 2019). 22 Journal of International Economic Law 4.
10. Megan Dee & Jens L. Mortensen (2014): European Policy Brief – Global Re-Ordering: Evolution through European networks – Responding to new powers: The EU's global trade strategy moving forward
11. Mark Leonard, ed., Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are the Geo-Economic Battlegrounds of the Future (London: European Council on Foreign Relations, 2016).
12. O'Rourke, Kevin (2007): Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium (The Princeton Economic History of the Western World)
13. Patricia Wruuck (2015): The Political Economy of Anti-dumping Protection. Springer International Publishing
14. Európai Bizottság, DG Trade Kereskedelmi Védelmi Intézkedések
15. Európai Bizottság (2019): Annual Report on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard activities.
16. Európai Bizottság (2017): Commission Staff Working Document on Significant Distortions in the Economy of the People Republic of China for the Purposes of Trade Defence Investigations

17. <https://www.worldsteel.org/media-centre/press-releases/2020/Global-crude-steel-output-increases-by-3.4--in-2019.html>
18. Global Trade Alert <https://www.globaltradealert.org> (Utolsó letöltés dátuma: 2020.01.10.).
19. Európai Parlament elemzése
20. Jelntés-kereskedelem útjában álló akadályok COM, 2018
21. European Parliament (2019): Free trade or geo-economics? Trends in world trade.
22. Forbes Global 2000 <https://www.forbes.com/consent/?toURL=https://www.forbes.com/global2000/> (Utolsó letöltés dátuma: 2020.01.30.).
- 23 Európai Parlament (2019)

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Berneke Ágnes (2018): Geopolitika és/vagy geoökonómia – A 21. század világ-gazdasági és világpolitikai folyamatainak összefüggései. (Geopolitics and/or Geo-economics – The Correlations between Global Economic and Political Developments).
- Blackwill, Robert & Harris, Jennifer (2016): War by Other Means: Geoeconomics and St tecraft. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.
- Bungenberg, Marc & Hahn, Michael & Herrmann, Christoph & Müller-Ibold, Till (2018): The Future of Trade Defence Instruments – 2018: Global Policy Trends and Legal Challenges.
- Csizmadia Norbert (2016): Geopillanat – A 21. század megismerésének térképe. L'Harmattan.
- Dadush, Uri & Wolf, Guntram (2019): The European Union's response to the trade crisis
- Dee, Megan & L. Mortensen, Jens (2014): European Policy Brief – Global Re-Ordering: Evolution through European networks – Responding to new powers: The EU's global trade strategy moving forward.
- Európai Bizottság (2017): Commission Staff Working Document on Significant Distortions in the Economy of the People Republic of China for the Purposes of Trade Defence Investigations
- Európai Bizottság (2019): Annual Report on the EU's Anti-Dumping, Anti-Subsidy and Safeguard activities.
- Európai Bizottság (2019): Report on Trade and Investment Barriers (1 January 2018 – 31 December 2018).

- Európai Parlament (2019): Free trade or geo-economics? Trends in world trade. Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/data/database> (Utolsó megtekintés: 2020.01.10.).
- Leonard, Mark (2016): Connectivity Wars: Why Migration, Finance and Trade Are the Geo-Economic Battlegrounds of the Future (London: European Council on Foreign Relations).
- Lim, Kean. (2010): On China's growing economic influence and the evolution of variegated capitalism. *Geoforum*. 41. 677-688. 10.1016/j.geoforum.2010.04.003.
- Luttwak, Edward (1990): From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce. *The National Interest*, V. 17, Summer.
- O'Rourke, Kevin (2007): Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium (The Princeton Economic History of the Western World).
- OECD (2019): <https://www.oecd.org/trade/topics/services-trade/> (Utolsó letöltés dátuma: 2020.01.10)
- Roberts, Anthea & Moraes, Henrique Choer & Ferguson, Victor (2018): *Geoeconomics: The Variable Relationship Between Economics and Security*.
- Szilágyi István (2018): *Geopolitika*. Pallas Athene Kiadó, Budapest 376. old
- Wigell, Mikael & Scholvin, Sören & Aaltola, Mika (2019): *Geo-Economics and Power Politics in the 21st Century. The Revival of Economic Statecraft*.
- Wruuck, Patricia (2015): *The Political Economy of Anti-dumping Protection*. Springer International Publishing